

Μέλλον και Εντοπιότητα

English title: *Local is Our Future: Steps to an Economics of Happiness* (book excerpt)

Written by: Helena Norberg-Hodge – Founder & Director, Local Futures

Translated by: Erato Triantafyllidi

[Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από το πρώτο κεφάλαιο του νέου βιβλίου της Helena Norberg-Hodge Μέλλον και Εντοπιότητα [Local is Our Future]: Βήματα για μια Οικονομία της Ευτυχίας, που εκδόθηκε από τα Local Futures τον Ιούλιο 2019.]

Αν το είδος μας πρόκειται να έχει κάποιο μέλλον, αυτό δεν μπορεί να είναι παρά εντόπιο.

Τα καλά νέα είναι ότι το μονοπάτι για ένα τέτοιο μέλλον χαράσσεται ήδη σήμερα. Μακριά από τις οθόνες των γνωστών μέσων ενημέρωσης, το ανάληγτο δόγμα 'όσο μεγαλύτερο, τόσο και καλύτερο' που κυριάρχησε στην οικονομική σκέψη επί αιώνες, έρχεται τώρα να το αντικρούσει μια πολύ πιο ήπια, πιο 'θηλυκή', σφαιρική οπτική, που θέτει στο επίκεντρο την ανθρώπινη και την οικολογική ευημερία. Οι άνθρωποι έρχονται τώρα να αναγνωρίσουν πως η συνοχή, τόσο με τους άλλους όσο και με την ίδια την Φύση, συνιστά την αυθεντική πηγή της ανθρώπινης ευτυχίας. Και κάθε μέρα που περνάει, αναφαίνονται όλο και νέες, ενθαρρυντικές πρωτοβουλίες, που μας παρέχουν δυνατότητες για αληθινή ευμάρεια.

Ταυτόχρονα υφίσταται μια αυξανόμενη επίγνωση – από τα εργατικά στρώματα μέχρι την ακαδημαϊκή κοινωνία – ότι η πραγματική οικονομία είναι ο φυσικός κόσμος, από τον οποίο εξαρτάται εν κατακλείδι η ικανοποίηση όλων των αναγκών μας. Και μόνον όταν ενστερνιστούμε μια στροφή της δομής της τρέχουσας οικονομίας προς μια ποικιλία διαφοροποιημένων τοπικών συστημάτων, καταργώντας την εξάρτησή μας από μια παγκοσμιοποιημένη αγορά υπό τον έλεγχο του μεγάλου κεφαλαίου – μόνον τότε θα μπορέσουμε να ζήσουμε με τρόπο που να αντανακλά αυτή την επίγνωση.

Η τραγωδία είναι, πως οι πολιτικοί και επιχειρηματικοί ηγέτες μας παραμένουν τυφλοί απέναντι σε αυτήν και σε άλλες πραγματικότητες. Μας σύρουν σε ένα αλλιώτικο μονοπάτι, όπου ο κόσμος θα διατρέφεται από την βιοτεχνολογία, το διαδίκτυο θα υλοποιήσει την παγκόσμια συνεργασία, τα ρομπότ θα ελευθερώσουν τους ανθρώπους από τον φόρτο του σωματικού και του πνευματικού μόχθου, και όπου κατά κάποιον τρόπο ο πλούτος θα 'σταλάξει από την ουρά' ενός ακόμα πλουσιότερου 1% προς όφελος των φτωχών.

Σαν τι μοιάζει αυτό το μέλλον; Ο Ραίη Κούρτσβαϊλ της Γκουγκλ μας πληροφορεί ότι η τροφή μας θα προέρχεται από «Ελεγχόμενα μέσω TN (τεχνικής νοημοσύνης)

κατακόρυφα οικοδομήματα» και θα περιλαμβάνει «συνθετικό κλωνοποιημένο κρέας». Κατά τον Έλον Μάσκ της εταιρίας 'Τέσλα', το χτίσιμο μιας πόλης πάνω στον Άρη είναι «το κρίσιμο στοιχείο που θα μεγιστοποιήσει τη ζωή της ανθρωπότητας», ενώ «υπόγεια τούνελ σε 30 επίπεδα» θα απαλλάξουν τις πιο πυκνοκατοικημένες πόλεις της Γης από τη συμφόρηση. Η Γκόλντμαν Σάκς, πάλι, μας διδάσκει πως η ψηφιοποίηση των πάντων θα «καθιερώσει δίκτυα μεταξύ μηχανών, ανθρώπων, και του διαδικτύου, τα οποία θα οδηγήσουν στην δημιουργία νέων οικοσυστημάτων που θα επιτρέψουν υψηλότερη παραγωγικότητα, αποδοτικότερη ενέργεια, και μεγαλύτερη κερδοφορία.»

Οι ιδέες αυτές επευφημούνται ως τολμηροί οραματισμοί, αλλά αυτό που προτείνουν δεν είναι παρά η κλιμάκωση κυρίαρχων τάσεων – νεοαποικιακή εξάπλωση, αστικοποίηση και εμπορευματοποίηση – παραφορτωμένη με φανταχτερά μπιχλιμπίδια. Εκείνο που δεν μας λένε είναι πως, σε όλα τα επίπεδα, το σύστημα πετάει στα σκουπίδια τον πολυτιμότερο απ' όλους τους πόρους – δηλαδή την ανθρώπινη ενέργεια και εργασία. Την ίδια στιγμή, οι φόροι, που εμείς πληρώνουμε επιδοτούν μια δραματικά μεγάλη αύξηση στη χρήση ενέργειας και σπάνιων φυσικών πόρων. Διαθέτουμε ένα σύστημα που δημιουργεί ταυτόχρονα μαζική ανεργία, εξαθλίωση και μόλυνση.

Αυτό το σύστημα δεν είναι η έκφραση της βούλησης της πλειοψηφίας. Το αντίθετο μάλιστα: στην πράξη δεν μας αναγνωρίζεται καν το δικαίωμα του λόγου πάνω σ' αυτό. Ωστόσο, δεν πιστεύω ούτε στο δόγμα 'οι καλοί απέναντι στους κακούς'. Είναι αλήθεια ότι οι άνθρωποι που προωθούν ενσυνείδητα την μονοκαλλιέργεια των μεγάλων εταιριών δεν αντιπροσωπεύουν παρά μόνον ένα μικροσκοπικό κλάσμα του παγκόσμιου πληθυσμού – ίσως να είναι λιγότεροι από 10.000 άτομα παγκοσμίως- όμως ακόμα κι αυτοί είναι τόσο ναρκωμένοι, από αφηρημένα οικονομικά μοντέλα και δείκτες, που είναι συχνά τυφλοί απέναντι στις επιπτώσεις που έχουν τα πορίσματά τους πάνω στον πραγματικό κόσμο.

Κατά μία έννοια, το σύστημα μας έχει παγιδεύσει όλους. Ακόμη και οι ΔΣ [CEO, Διευθύνοντες Σύμβουλοι] πολλών μεγάλων εταιριών και τραπεζών εξωθούνται από τις κερδοσκοπικές αγορές να επιτυγχάνουν βραχυπρόθεσμα κέρδη και αναπτυξιακούς στόχους – πασχίζουν εναγωνίως να παραμένουν στην κορυφή, από φόβο μη χάσουν τη δουλειά τους και προδώσουν τις προσδοκίες των μετόχων τους. Επομένως, αυτός που πρέπει να θεωρηθεί υπεύθυνος και οφείλει να αλλάξει, είναι το ίδιο το σύστημα –και όχι τα εύκολα ανταλλάξιμα άτομα που ασκούν εξουσία μέσα σ' αυτό.

Μα όπως είπα στην αρχή, αυτή δεν είναι η μοναδική κατεύθυνση προς την οποία οδηγείται σήμερα ο κόσμος. Οι άνθρωποι σ' όλη την υφήλιο λαχταρούν στις ημέρες μας τους βαθιά ριζωμένους δεσμούς ενότητας και συνοχής με τη φύση με τους οποίους έχει εξελιχθεί το είδος μας στο μεγαλύτερο μέρος της ύπαρξής μας. Και πιέζουν από τα κάτω για μια ριζική αλλαγή κατεύθυνσης. Το δικό τους όραμα δεν έχει βάση του το πάθος λίγων πολυεκατομμυριούχων για ηλεκτρονικά μαραφέτια

υψηλής τεχνολογίας και τη επιτηδειότητά τους στη συσσώρευση χρημάτων: αντίθετα, προκύπτει από μια βαθειά εμπειρία του τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος.

Μέσα από τα εργατικά στρώματα της κάθε ξεχωριστής ηπείρου, άνθρωποι, με τους πολλούς και διάφορους πολιτισμούς και παραδόσεις τους, προσεγγίζονται για να υψάνουν και πάλι τον κοινωνικό ιστό και να συνδεθούν ξανά με την Γη και με τα οικοσυστήματά της. Οικοδομούν ανθηρές τοπικές οικονομίες και κοινότητες ανθρώπων κάθε γενιάς που εξασφαλίζουν μια εργασία πιο παραγωγική και με περισσότερο νόημα. Από τους κοινοτικούς κήπους μέχρι τις αγορές των παραγωγών, από τους χώρους εναλλακτικής μάθησης μέχρι τις τοπικές συνεργατικές επιχειρήσεις και συνεταιρισμούς - το κοινό μεταξύ τους, είναι η ανανέωση των σχέσεων με βάση την εντοπιότητα, που αντανακλούν μια πάγια και έμφυτη επιθυμία του ανθρώπου για αγάπη και αλληλεγγύη.

Αυτές οι πρωτοβουλίες εντοπιότητας καταδεικνύουν πως το πρόβλημα δεν είναι η ανθρώπινη φύση – το αντίθετο μάλιστα, αυτή που έχει διαβρώσει και χειραγωγήσει τις επιθυμίες και τις ανάγκες μας είναι ακριβώς η απάνθρωπη κλίμακα μεγέθους της τεχνικοοικονομικής μονοκαλλιέργειας. Και η αντίληψη αυτή ενισχύεται καθώς παρατηρούμε τι συμβαίνει όταν οι άνθρωποι ξαναέρχονται σε επαφή με τις δομές που αντιστοιχούν σε ανθρώπινη κλίμακα: Έχω δει φυλακισμένους να μεταμορφώνονται, παραβατικούς εφήβους να βρίσκουν νόημα και σκοπό στην ζωή τους, κατάθλιψη να θεραπεύεται, και κοινωνικά, εθνικά και ηλικιακά χάσματα να γεφυρώνονται.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι πρωτοβουλίες αυτές πηγάζουν περισσότερο από την κοινή λογική παρά από οποιαδήποτε πρόθεση να 'αλλάξεις τον κόσμο'. Όλες μαζί, ωστόσο, αντιπροσωπεύουν μια δυναμική πρόκληση απέναντι στην επιχειρηματική τάξη πραγμάτων, και αρθρώνουν ένα πολύ διαφορετικό όραμα για το μέλλον.

Αυτό το αναδυόμενο κίνημα ξεπερνά τη συμβατική διχοτομία αριστεράς-δεξιάς. Αναφέρεται στην παροχή της δυνατότητας σε διάφορες ανθρώπινες αξίες και όνειρα να ανθίσουν, και ταυτόχρονα στην επαν-ενσωμάτωση του πολιτισμού μέσα στην φύση. Σημαίνει ότι οι κοινωνίες θα μπορούν να προχωρήσουν στην ανεξάρτησή τους από κάποια μακρινά και ανεύθυνα μονοπώλια που συναρτούν τις βασικές μας ανάγκες από εξαιρετικά κερδοφόρα, εκμηχανισμένα συστήματα μονοκαλλιέργειας στην άλλη άκρη του κόσμου, υπέρ της εντόπιας και της βιοτεχνικής παραγωγής για τις τοπικές ανάγκες. Αυτό που πρέπει να τονιστεί εδώ είναι ανάγκες πραγματικές, και όχι κατασκευασμένες από ειδικούς του μάρκετινγκ και της διαφήμισης επιθυμίες στην προσπάθειά τους να μεγιστοποιήσουν τον καταναλωτισμό και την χωρίς τέλος 'ανάπτυξη'.

Εντοπιότητα σημαίνει την έξοδο από τις εξαιρετικά ασταθείς και εκρηκτικές φούσκες της κερδοσκοπίας και του χρέους, και την επιστροφή στην πραγματική οικονομία – την συναλλαγή μας με τους άλλους και με τον φυσικό κόσμο. Αντί να

απαιτούν τόνους άψογα ευθύγραμμων καρότων και να πετούν αυτά που δεν τους κάνουν (όπως οι αλυσίδες σούπερ μάρκετ), οι τοπικές αγορές ζητούν μια ποικιλία προϊόντων, και γι' αυτό δημιουργούν κίνητρα για περισσότερο διαφοροποιημένη και οικολογική παραγωγή. Και αυτό σημαίνει περισσότερα τρόφιμα με πολύ μικρότερη χρήση μηχανών και χημικών, περισσότερα εργατικά χέρια για την γη, και επομένως πιο ουσιαστική απασχόληση. Συνεπάγεται δραματική μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα, καθιστά περιττή την χρήση συσκευασίας από πλαστικό, εξασφαλίζει περισσότερο χώρο για την άγρια βιοποικιλότητα, μεγαλύτερη κυκλοφορία πλούτου στα πλαίσια των τοπικών κοινωνιών, περισσότερες άμεσες επαφές μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών, και ακμαιότερες πολιτιστικές εκφράσεις στη βάση μιας γνήσιας αλληλεξάρτησης.

Αυτό το ονομάζω επίδραση της 'πολλαπλασιαστικής λύσης' της εντοπιότητας, και το πρότυπο έχει ισχύ πολύ ευρύτερη και πέρα από τα τροφικά συστήματα. Μέσα στο τυφλό, ασύνδετο και υπερεξειδικευμένο σύστημα της παγκόσμιας μονοκαλλιέργειας, έχω δει οικιστικά συγκροτήματα να χτίζονται με εισαγόμενο χάλυβα, πλαστικό και τσιμέντο, την ίδια ώρα που οι ντόπιες βελανιδιές ξεπατώνονται και γίνονται πριονίδι για καύσιμη ύλη. Από την άλλη μεριά, η ελάττωση των αποστάσεων διαρθρωτικά σημαίνει περισσότερα 'μάτια ανά στρέμμα' [προσωπική φροντίδα] και πιο καινοτόμο χρήση των διαθέσιμων πόρων. Ίσως ακούγεται ουτοπικό, όμως όσο λιγοστεύει η εξάρτηση από τα υπερσυγκεντρωτικά, αυτοματοποιημένα συστήματα σε τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση, μπορούμε να εξισορροπήσουμε πάλι τη σχέση θεράποντος γιατρού και ασθενούς, δασκάλου και μαθητή, κάνοντας με τον τρόπο αυτόν χώρο για προσωπικές ανάγκες και δυνατότητες.

Είναι πέρα για πέρα λογικό να αποβλέπουμε σε ένα κόσμο χωρίς ανεργία. Όπως ισχύει για κάθε αναγραφόμενη τιμή πάνω σε κάποιο ράφι του σούπερ μάρκετ, έτσι και η ανεργία είναι μια πολιτική απόφαση, η οποία διαμορφώνεται, ανά πάσαν στιγμή, σύμφωνα με την καραμέλα της 'αποδοτικότητας' στα πλαίσια της κεντρικής κερδοσκοπίας. Καθώς τόσο η πολιτική, τόσο η αριστερή όσο και η δεξιά, έχουν καταπιεί το δόγμα 'όσο μεγαλύτερο τόσο και καλύτερο', οι πολίτες απομένουν χωρίς πραγματική εναλλακτική επιλογή.

Όταν ενισχύουμε την οικονομία σε ανθρώπινη κλίμακα, ο ίδιος ο τρόπος που λαμβάνονται οι αποφάσεις μεταμορφώνεται κι αυτός. Όχι μόνο δημιουργούμε συστήματα αρκετά μικρά, στα μέτρα μας, ώστε μπορούμε να τα επηρεάζουμε, αλλά εδραιωνόμαστε επί πλέον μέσα σε ένα δίκτυο σχέσεων που χαρίζει σε βάθος νόημα στις πράξεις και στις προοπτικές μας. Η αυξημένη φανέρωση των επιδράσεών μας πάνω στην κοινότητα και στα τοπικά μας οικοσυστήματα οδηγεί στην εμπειρική εγρήγορση, καθιστώντας μας περισσότερο ικανούς να αλλάζουμε τα πράγματα, αλλά και περισσότερο ταπεινούς χάρη στην πολυπλοκότητα της ζωής που μας περιβάλλει.

Σε θεμελιώδες επίπεδο, η στροφή στην εντοπιότητα μας επιτρέπει να εκτιμήσουμε την αέναα εξελισσόμενη, μεταβαλλόμενη φύση του σύμπαντος. Αντί να ζούμε με ταμπέλες –να βλέπουμε τον κόσμο μέσα από λόγια, έμμονες ιδέες και αριθμούς- αποκτάμε επίγνωση του ότι ο κάθε άνθρωπος, το κάθε ζώο, το κάθε φυτό είναι μοναδικό και μεταβάλλεται από στιγμή σε στιγμή. Η εντοπιότητα μας παρέχει την εξοικείωση και τον ρυθμό που απαιτείται προκειμένου να νοιώσουμε αυτή την πληρότητα, και να αισθανθούμε την χαρά του να αποτελούμε αναπόσπαστο κομμάτι ενός ζώντος δικτύου σχέσεων.

Είμαστε αντιμέτωποι με μια αδήριτη εκλογή ανάμεσα σε δυο ριζικά αποκλίνοντα μονοπάτια. Το ένα μας οδηγεί κατ' ευθείαν προς μια βιαστική, μεγάλης κλίμακας, μονόδρομη, τεχνολογική ανάπτυξη. Είναι ένα μονοπάτι που μας χωρίζει τον ένα από τον άλλο και από τον φυσικό κόσμο, και επιταχύνει την κατρακύλα της κοινωνικής και οικολογικής μας παρακμής. Το άλλο μονοπάτι επιβραδύνει τον βηματισμό μας, αποκλιμακώνει και ενθαρρύνει την βαθειά συνοχή, προκειμένου να αποκαταστήσουμε τις κοινωνικές και οικονομικές δομές που είναι ουσιαστικής σημασίας για την ικανοποίηση των υλικών και των βαθύτερα ανθρώπινων αναγκών μας με τρόπους που να τροφοδοτούν τον μόνο πλανήτη που έχουμε.

Χαρτόδετα αντίτυπα του βιβλίου Local is Our Future διατίθενται προς πώληση από το διαδικτυακό κατάστημα των Local Futures.

This is an excerpt from the first chapter of Local is Our Future: Steps to an Economics of Happiness, a new book by Helena Norberg-Hodge, published by Local Futures in July 2019.

Paperback copies of Local is Our Future are available to order from Local Futures' online store: <https://www.localfutures.org/store/Local-is-Our-Future-p140051233>